

ACC. N:R. M. 6137: 1-14.

Landskap: Småland Upptecknat av: Pingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget-Häcken, Värnamo
Socken: Fyelle Berättat av: Hug Johansson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1849 i Bygget, Fyelle Sm

Skiden och plog. (Ulmå K. 49) sid. 1-14

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

avskr. 14 sid.
L. Rydberg, Teckna.

M. 6137 : 1-14
ACC. N:R.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget - Gjöckera, Värmland
Socken: Fryele Berättat av: Aug. Johansson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1849 i Bygget Fryele v:n

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Uppteckningen rör Årder och Plog.
(U. L. Mit:s kartfrågelista 49)

Album t. 49

Årderet (arrjäkrökäm) är inom orten äldre än plogen. Inart sagt vilken bonde som helst kunde själv förfärdiga en årderkrok av den enkla typ som inom orten var vanlig. Man sökte upp en ek (ik) som hade grova grenar. Trädets stam (bol) sågades eller huggdes av i 75 cm. längder med grenen kvar i ena ändan (se teckningen i sid. 14)

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 6137

Landskap: Småland

Härad: Östbo

Socken: Fryele

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Fingal Johansson

Adress: Bygget - Gjöakra Värnemo

Berättat av: Aug. Johansson

Född år 1849 i Bygget Fryele 2:2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

Kupor samt stälad i sidorna och spetsen. På det att jorden skulle makas åt sidorna, hade man på ömse sidor om mullstocken spikat fast ett par ekpyrenas F. av trubbig vinkelform som kallades äron (pärrn). I stängens främre ända var fastsat en böjd järnbit G. som kallades förspännätt.

Som handtag (håntak) för den som styrde ådret spikade man fast ett ko- eller ackorn H. i styrets övre ända, somliga glöjsda ett hål i styrets övre ända, i vilket

Skriv endast på denna sida!

6137

ACC. N:R.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fingel Johansson

Härad: Östbo

Adress: Bygget Gjöra Värnarna

Socken: Fryele

Berättat av: Aug. Johansson.

Uppteckningsår: 1839

Född år 1849 i Bygget Fryele S: 2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

man satte fast en träbit
omkr. 25 cm. lång, vilken gick gjöra
till handtag. Ett så beskaffat
årder kunde köras antingen med
häst kor eller oxar. Ködes ådret
med häst spändes denna för medelst
ett s.k. harvdrag (harrvädra) ö.

Oxar eller kor med en trästång
i vars ena ända var en krok
(äss) K. Okets listbågad trädde in
i hålet L. De som icke ägde en
häst. (Toynare och mindre lantbrukare
inom orten hade i äldre tid sällan
hästar) använde ett årder av något

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 6137

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fingal Johansson

Härad: Östbo

Adress: Bygget-Gjåkra Värnamo

Socken: Fryele

Berättat av: Olof Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1849 i i Bygget Fryele s:s

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

avvikande form, med en lång stång.
Ett så beskaffat årder kallades
"stampkrök" (se sid. 14) Med sådana
redskap har man från urminnes
tider, ända fram mot våra dagar
kört och luckrat (åätt) upp jorden
i åkrarna (akkrarna).

Skulle det vara riktigt bra, kördes
med årdret två gånger i åkern om
hösten, den andra gången skulle
man köra på så sätt att fårona
korrade den föregående köringens
fårar. Denna sista köring be-
nämndes "tvära" (tjvåra).

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 6137

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingel Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget-Gljöåkra, Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: Aug Johansson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1849 i Bygget Fryele s:n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

Påföljande var södes åtter åker
med åder strax före vårsådden.
Denna vårkörning kan den som
icke sett de esla harvar (harvå)
man för hade tycka vara onödig,
men sedan man sett en "knagg-
harv" eller en "snokaharv" vilka
voro helt och hållet av trä förstås
man att det var nödvändigt,
(tyvarempått) Dessa harvar revs icke
så djupt i jorden som senare
tidens harvar. Ådret var vidare
oumbärligt vid såddning, och
kupning av potatis, och användes

6137

ACC. N:R.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Timgal Johansson

Härad: Östbo

Adress: Bygget Gjörsåkra Värnarna

Socken: Fryele

Berättat av: Aug. Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1849 i Bygget Fryele s:n

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

till dessa arbeten ännu inom orten,
fast man nu använder årder.
Tillverkade helt och hållet av järn.
I äldre tid då man på väien
skulle ut och köra (arrja) första
dagen med årdet skulle bilen
smörjas med talg av den Gås-
stump som blivit kvar av det
ljus man haft brinnande
sistförlutna julnatt (julaajusätt)
att köra med årder; "arrja, kroka, tjwara",
och vid potatissättning och deras kup-
ning, "drilla, kupa." Årdet "årderkrok"
genus; maskulinum.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 6137

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Gjöcker, Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: Aug. Johansson
Uppteckningsår: 1939 Född år 1849 i Bygget Fryele s:n

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

Sing. = arrjäkrok - änn. Plural. = arrjä-
kroka - na.

Plojen är av betydligt senare
datum än årdret, och inom Fryele
socken kan man icke spåra den
tidigare än från 1850-talets början
(enl. med meddelarens fader, Aug. Johansson
i Bygget Fryele född 1849 död 1937 berättat.)
En på hemmanet Lilla Hylltan i Fryele
socken boende med J. Engström började
på 1850-talet mida plojar åt traktens
lantbrukare. Plojens vändskiva, till,
styrstag, rikt, och betsel, med ställ-
anordning åt höger eller vänster

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 6137

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fingel Johansson

Härad: Östbo

Adress: Bygget - Gården Värnans

Socken: Fryele

Berättat av: Aug. Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1849 i Bygget Fryele s:n

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

för att man skulle kunna köra smala eller breda pålor efter önskan, vore av järn, likaså anordning att reglera stängens höjdläge genom vilken man kunde få påren djup eller grund.

Plozens Composita var av trä, samt beslagen med järn. Plozens delar på genuint Fryelemål; värmäschiva, bilt, styräjsaän, rist, även kniv, berräll, ställäty, plastany, styrä, lammria.

Ploz, uttalas plo. Sing. Ploa, ploana.

Plural. Verbet plöja; ploa. Plöjt, ploatt

Den ovan nämnda plozen av Engström befinner sig i meddelarens ägo.

Skriv endast på denna sida!

6137

ACC. N:R.

Landskap: Småland
Härad: Östbo
Socken: Fryele
Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Fungal Johansson
Adress: Bygget, Gjöåkra, Värnamo
Berättat av: Aug. Johansson
Född år 1849 i Bygget Fryele s:s

10
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Den har icke plöjts med på över 50 år. Dessa hänggjorda plogar gick aldrig bra att plöja med. På 1870-talet höjade järnhandlarna att tillhandahålla stålplogar av Maricholms bruks tillverkning och dessa plogar voro betydligt bättre än de gamla hänggjorda "träplogarna".

Man kan ännu ute i bygderna få se en och annan "maricholms plog" av äldre datum som ännu är i brukbart skick. Sedan plogar mera allmunt kommit i bruk

6137

ACC. N:R. _____

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fingal Johansson

Härad: Ötbo

Adress: Bygget Gjöckra Värnemo

Socken: Fryele

Berättat av: Aug. Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1849 i Bygget Fryele sin

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

på 1870-80 talen har årdret blivit
mera satt å sido. Torpare och små-
bönder köra med åder mera än
vad pallet är hos de större jordägarna.
Helt och hållet kommer dock aldrig
årdret att utträngas av plogen.

Vid trädans beredning om sommaren,
potatissättning, samt deras kupning
kommer alltid årdret att bli det
förnämsta redskapet. Under det att
plogens vändskiva endast vänder
på den av kniven löskurna jordstrimlan
så krackrotten kan växa lika bra, så
blottas och skiljes årdret krackrotten

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 6137

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fingal Johansson

Härad: Östbo

Adress: Bygget Gårds Värnamo

Socken: Fryele

Berättat av: Aug. Johansson

Uppteckningsår: 1939

Född år 1849 i Bygget Fryele s.m.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

(rötätt) åt och det är sedan mera
utrikt att med framgång medelst
harning kunna döda ogräset.
Ett litet enkelt redskap, "plogskrapan"
(plogskrapan) kunde man icke
undvåra då man plöjde i klabbig
djord. (dyä) Plogskrapan behövde
användas då jorden var antingen
för torr eller för våt. (sua)
Man skrapade med denna av
den jord som samlat sig på
vändskivan, och den var även
bra att ha till hands att avlägsna
den "sudd" av pins röttagor

Skriv endast på denna sida!

6137

ACC. N:R.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fingel Johansson

Härad: Östbo

Adress: Bygget-Grönså-Värmland

Socken: Fryele

Berättat av: Aug. Johansson

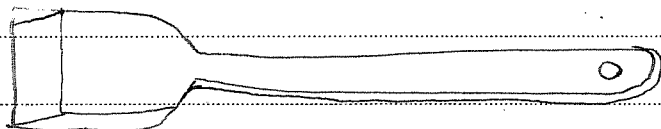
Uppteckningsår: 1939

Född år 1849 i Bygget Fryele s:n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

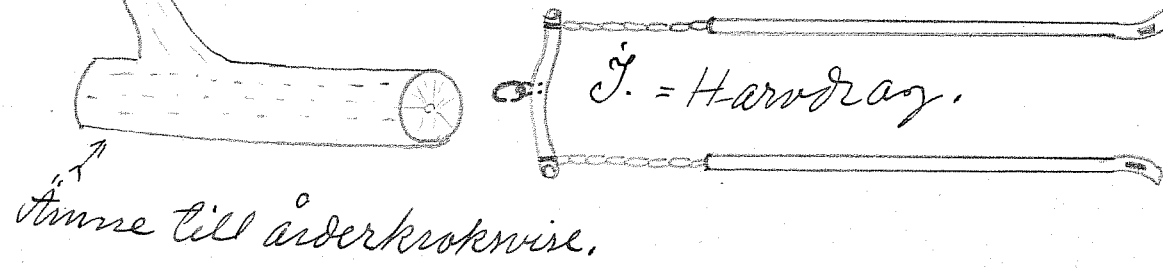
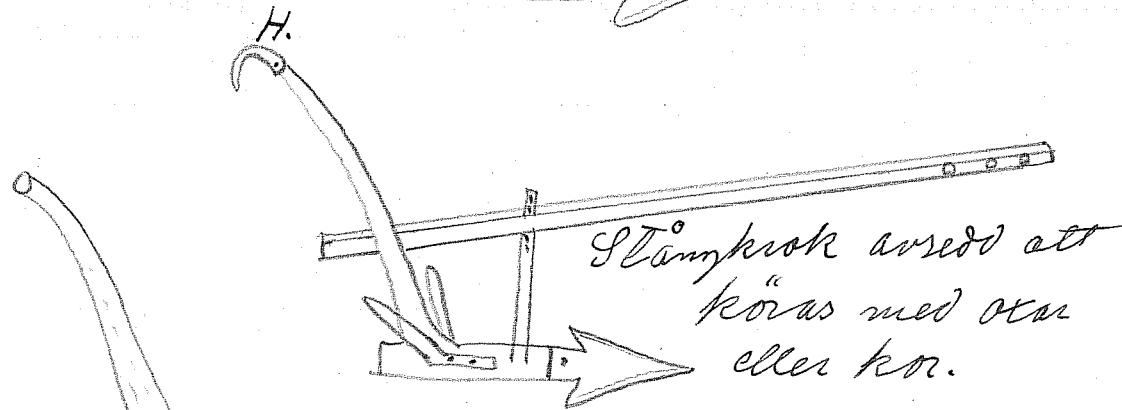
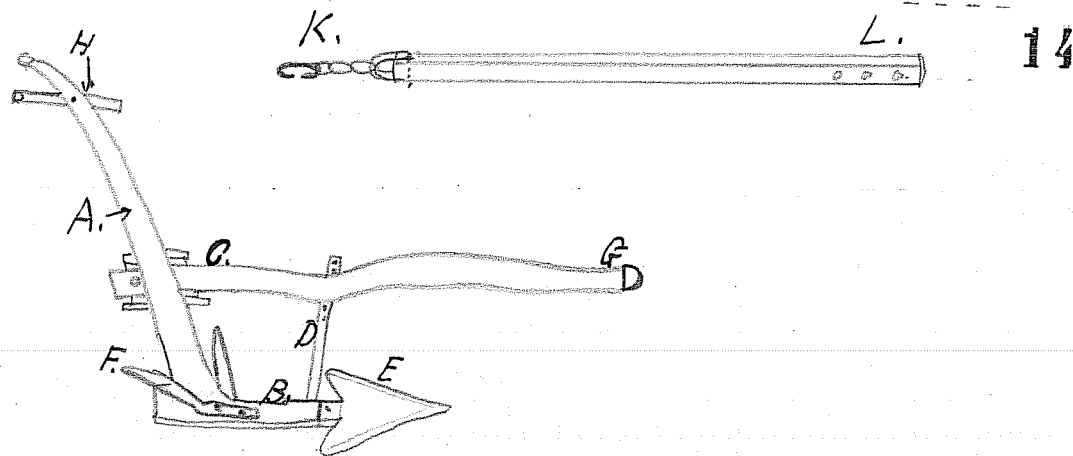
som lagt sig om ristens eller knivens
 egg. På vissa klubbiga massjordar
 behövde plogskrapan användas
 varje gång man slutkört en fåra (plo-
 för). De modernare plogarna med
 glashårda slitytor har gjort plogskrapan
 onödig, såvida slitytorna är rena
 för rost. Plogskrapan var helt och
 hållet av hårt trä, ek eller bok, samt
 hade form av en spade dess utseende
 framgår av nedanstående enkla teckning.

Skriv endast på denna sida!

6137

14

Stång till åderkroknisse.

J. = Harvdrag.